

Correctievoorschrift VWO

2009

tijdvak 1

biologie 1,2 Complex

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
  - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 72 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Een antwoord mag één cijfer meer of minder bevatten dan op grond van de nauwkeurigheid van de verstrekte gegevens verantwoord is. Bij grotere (on)nauwkeurigheid moet één punt worden afgetrokken.

Voor een rekenfout in een berekening wordt ook één punt afgetrokken.

Maximaal wordt voor een fout in de nauwkeurigheid van het antwoord en voor rekenfouten in de berekening samen één punt van het aantal punten van het desbetreffende onderdeel afgetrokken.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag worden twee punten toegekend.

HLA-match

---

1 B

2 D

Bloedsomloop

---

3 D

4 D

5 B

6 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- in een kort traject de invloed van het haarvatennet relatief groter is / in een lang traject de lengte vooral door grote vaten (slagaders en aders) wordt bepaald 1
- waarbij het bloed in het haarvatennet langzamer stroomt dan in de slagaders en aders (grotere vaten) 1

Thalassemie

---

7 A

8 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- er bij de foetus (door het gebrek aan α -globine) een gebrek is aan (functioneel) Hb / aan (functionele) rode bloedcellen 1
- met als gevolg te weinig O_2 -opname voor de groei/ontwikkeling/instandhouding 1

De ontwikkelingen in een loofbos

---

9 E

10 **maximumscore 1**

100 jaar

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 B

12 A

Hormonale mannenpil

13 maximumscore 2

voorbeelden van juiste argumenten:

- Deze plaats is makkelijk te bereiken voor inzetten en verwijderen van het implantaat.
- Daar is ruimte om het implantaat aan te brengen zonder dat het in de weg zit.
- Daar kan geleidelijke afgifte aan het bloed plaatsvinden.

per juist argument

1

14 maximumscore 2

voorbeelden van juiste gegevens:

- vaststellen van bijwerkingen
- of herstel van de vruchtbaarheid mogelijk is
- of gewenningseffecten optreden
- interferentie met medicijngebruik

per juist gegeven

1

15 maximumscore 4

voorbeeld van een juist antwoord:

Doordat er minder LH wordt afgegeven door de hypofyse, wordt door de van Leydig tussencellen minder testosteron afgegeven. Doordat er minder FSH is, wordt in de cellen van Sertoli minder ABP gevormd. Gevolg hiervan is dat er door de cellen van Sertoli minder ABP plus testosteron naar het testikelkanaaltje getransporteerd wordt, waardoor daar minder spermatogenese plaatsvindt en de man onvruchtbaar wordt.

- minder LH leidt tot minder testosteronafgifte door de van Leydig tussencellen 1
- minder FSH leidt tot minder ABP in de cellen van Sertoli 1
- er komt dus minder ABP plus testosteron in het testikelkanaaltje 1
- waardoor daar minder spermatogenese plaatsvindt (met als gevolg onvruchtbaarheid) 1

Vraag	Antwoord	Scores
16	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • de progestagenen remmen de afgifte van LH (en FSH) en daarmee de productie van testosteron • waardoor secundaire geslachtskenmerken kunnen veranderen (zoals de zin in sex) 	1 1

Opmerking

Voor het noemen van een verhoogd risico op kanker, trombose of een andere bekende fysiologische bijwerking wordt één punt gegeven.

Vogelgriepvirus

17	maximumscore 1	
	Het vogelgriepvirus heeft andere bindingseiwitten/glycoproteïnen/hemagglutinininen / heeft soms een ander type neuraminidase / heeft ander RNA.	
	<i>Opmerking</i>	
	<i>Voor het antwoord: 'Het vogelgriepvirus heeft andere membraaneiwitten' wordt één punt gegeven.</i>	
18	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • celtypen: NK-cellen/fagocyten/macrofagen • stoffen: interferon/cytokinen/lysozymen/complementeiwitten/mediatoren 	1 1
19	maximumscore 2	
	voorbeelden van belangrijke verschillen:	
	<ul style="list-style-type: none"> – Tamiflu heeft een tijdelijke effect en de griep prik werkt langdurig / Tamiflu werkt alleen indien regelmatig ingenomen en de griep prik werkt door na de eenmalige injectie. – Tamiflu werkt onmiddellijk en de griep prik pas na een tijdje / Tamiflu werkt meteen, maar na vaccinatie moet de antistofproductie eerst op gang komen. – Tamiflu werkt tegen een groot aantal virussen, de griep prik slechts tegen de in het vaccin aanwezige (bewerkte) griepvarianten. – Tamiflu voorkomt dat nieuw gevormde virusdeeltjes in het bloed terechtkomen; de griep prik zorgt voor antistoffen die de virusdeeltjes in het bloed wegvangen. 	
	per juist verschil	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

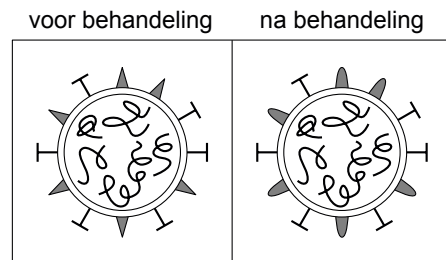
20 maximumscore 2

De notie dat

- door willekeurige mutatie in het erfelijk materiaal van het vogelgriepvirus een resistente variant kan ontstaan 1
- die zich kan verspreiden in een milieu waar de concurrentie van de niet-resistente virussen wegvalt door overmatig Tamiflu-gebruik 1

21 maximumscore 3

voorbeeld van twee juist aangevulde tekeningen:

Legenda:

- T = Neuraminidase
- ▲▲ = Hemagglutinine

- vóór behandeling zijn er twee verschillend gevormde oppervlakte-eiwitten (N en H) 1
- na behandeling is ten minste één type van de oppervlakte-eiwitten, het hemagglutinine, van vorm veranderd / verdwenen 1
- de oppervlakte-eiwitten zijn benoemd in een legenda: neuraminidase en hemagglutinine 1

Grote grazers in de Oostvaardersplassen

22 maximumscore 2

- het sterftcijfer van de jonge herten is 2 x zo groot / het sterftcijfer van de jonge herten is 0,1 x abiotische factoren groter dan dat van de volwassen dieren 1
- jonge dieren hebben een veel minder goede overlevingskans / zijn kwetsbaarder dan volwassen dieren 1

23 maximumscore 2

- de populatiegrootte vertoont (na het 10e jaar) fluctuaties / het aantal sterfgevallen onder mannetjes verandert vanaf ongeveer het 10e jaar van constant 87 of 88 per jaar in een aantal dat per jaar fluctueert van ongeveer 65 tot 108 1
- biologisch/natuurlijk evenwicht 1

Vraag	Antwoord	Scores
24	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> de lynxen brengen de populatie herten terug tot ongeveer 200 dieren / de lynxen veroorzaken een sterke daling van het aantal herten 	1
	<ul style="list-style-type: none"> doordat er minder herten zijn, sterven de lynxen door honger waardoor de populatie herten zich herstelt en als het aantal herten daarna weer toeneemt, neemt vervolgens ook het aantal lynxen toe etc. 	1
25	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> De totale populatie bij afschot van mannetjes blijft op ongeveer 2000, bij vrouwtjes wordt de populatiegrootte ongeveer 1000 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Het afschot van vrouwtjes leidt tot een veel geringere voortplanting / tot een geringer aantal jonge herten per jaar, dus stabiliseert de populatie op een lager niveau 	1
26	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> De formule wordt: $\text{geboortecijfer} = 1.5 * (1 - \text{anticonceptie})$ 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Bij de waarde 0,64/0,65 	1

Lambda

27	maximumscore 1	
	Nee, want Lambda infecteert uitsluitend <i>Escherichia coli</i> .	
28	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> Maltose ontstaat door de omzetting van zetmeel (en wordt pas in de dunne darm omgezet in glucose) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> In de dunne darm wordt maltose enzymatisch snel omgezet (in glucose, dat actief/snel wordt opgenomen in het bloed). / De bacterie moet concurreren met (het enzym dat zorgt voor) de omzetting van maltose in glucose 	1
29	A	
30	maximumscore 2	
	Het antwoord moet de notie bevatten dat	
	<ul style="list-style-type: none"> een fout in de min-streng, die steeds als matrijs fungeert bij de rolling circle-replicatie ertoe leidt dat al het faag-DNA dat hierna ontstaat deze fout bevat 	1
	<ul style="list-style-type: none"> en dat een fout in de plusstreng in deze 'rolling circle'-replicatie slechts gevolgen heeft voor het DNA van één faag 	1

Vraag	Antwoord	Scores
31	maximumscore 2 Voorbeelden van juiste argumenten zijn: – Terminase herkent de Cos-plaats en die plaats komt niet voor in het DNA van de gastheer. – Terminase bindt aan de faagkop (en die is geen normaal onderdeel van de gastheercel). – Terminase brengt alleen faag-DNA in het faagkapsel. – Het bezit van terminase heeft voor de bacterie geen functie/(evolutionair) voordeel.	
	per juist argument	1
32	maximumscore 2 Het antwoord moet de volgende noties bevatten: • Vroege eiwitten fungeren als enzym (en worden dus meermaals gebruikt), (de meeste) late eiwitten als structuureiwit • Late eiwitten worden gemaakt als er veel meer DNA aanwezig is	1 1
33	maximumscore 2 • Holine zou bruikbaar kunnen zijn, menselijke cellen zijn omgeven door een celmembraan • Endolysine is niet bruikbaar, want menselijke cellen hebben geen peptidoglycaanlaag	1 1

De olifant is geslaagd

34	maximumscore 2 Voorbeelden van goede antwoorden zijn: – ze voelt met de slurf aan/achter de spiegel – ze probeert er achter te kijken (door er op te klimmen) – ze voelt met haar linkervoorpoot	
	per juist antwoord	1
35	maximumscore 1 2 – 1 – 3 – 4	
36	maximumscore 1 voorbeelden van een juist antwoord: – Om te onderzoeken of het zien van het merkteken aanzet tot het waargenomen gedrag, niet het voelen van het aanbrengen van het merkteken. – Om te onderzoeken of ook de geur van de verf aanzet tot het gedrag, en niet alleen het zien van het merkteken.	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

37 maximumscore 2

voorbeeld van een juist antwoord:

- Ze gaat weer naar de spiegel en bekijkt de gemerkte kant, ze loopt weg waarna ze de plek bevoelt met haar slurf.
- Ze raakt de nepmerkkant niet aan.

- voor het beschrijven van het gedrag op de gemerkte kant 1
- voor de opmerking dat dit ontbreekt bij de niet gemerkte kant 1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 3 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

Thalassemie

tekst bewerkt naar: Vraag en Antwoord, Algemeen Dagblad, 10-10-1997

afbeelding bewerkt naar: E. Passarge, Color Atlas of Genetics, Thieme, 2001, 343 D2

De ontwikkelingen in een loofbos

afbeelding 1 bron: Kozłowski T., Kramer P. & Pallardy S., The Physiological Ecology of Woody Plants, 1991, Academic Press, San Diego, 108-109

afbeelding 2 bewerkt naar: Schültz J. (2002), Die Ökozonen der Erde, Ulmer Verlag, Stuttgart, 154

Hormonale mannenpil

afbeelding bewerkt naar: S. Silbernagel en A. Despopoulos, Atlas van de fysiologie, Stuttgart, 2001, 307

Vogelgriepvirus

afbeelding bewerkt naar: <http://www.refdag.nl/foto/26170/Route+van+infectie+en+vermenigvuldiging+griepvirus.+html>

folder bewerkt naar: <http://www.airconsulting.nl>

Grote grazers in de Oostvaardersplassen

artikel bewerkt naar: 'Schiet die beesten af of laat ze gewoon maar sterven', door Marieke Aarden, in De Volkskrant van 14 november 2005

Lambda

afbeelding

bron : Levine A. (1994): "Virussen, draaiboek van een epidemie",
Wetenschapp. Bibliotheek Natuur & techniek, Maastricht/Brussel, 42

vraag 33

bron : Agu C.A. et al.: "The cytotoxicactivity of the bacteriophage lambda-
holin protein reduces tumour growth rates in mammary cancer cells xenograft
models" J. Gene Med. (2006), 8 februari 2006, 229-241

De olifant is geslaagd

afbeelding

bron: [http://www.pnas.org/content/vol103/issue45/images/large/
zpq0430639510001.jpeg](http://www.pnas.org/content/vol103/issue45/images/large/zpq0430639510001.jpeg)